

Оригинални научни рад
уДК: 316.346.32-053.9:314.116(497.11)"1948/2011"
doi: 10.5937/zrffp53-44465

ДЕТЕРМИНАНТЕ ДЕМОГРАФСКОГ СТАРЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Саша А. МИЛОСАВЉЕВИЋ¹

Јово М. МЕДОЈЕВИЋ²

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Природно-математички факултет
Одсек за географију

---

¹ sasa.milosavljevic@pr.ac.rs

² jovo.medojevic@pr.ac.rs

Рад примљен: 11. 5. 2023.

Рад прихваћен: 29. 6. 2023.

ДЕТЕРМИНАНТЕ ДЕМОГРАФСКОГ СТАРЕЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Кључне речи:
становништво;
старосна
структура;
старење;
Србија.

Сажетак. Старење становништва представља једну од највећих друштвених трансформација и има негативне последице на укупан развитак државе. Процес демографског старења у Републици Србији траје деценијама и резултирао је чињеницом да се становништво државе данас сврстава у демографски најстарије популације у свету. Удео старијих особа је изнад републичког просека у две трећине општина у Србији, а уочљиве су и велике регионалне разлике. Повећање удела старе популације у укупној популацији неминовно је довело до увећања просечне старости становништва и индекса старења. Бројна су и социјална питања која се интензивирају у условима старења као што су: старосна дискриминација, учешће старијих у друштву и породично насиље над старијим особама. Циљ рада је објективно сагледавање и анализирање овог демографског процеса на основу доступних пописних података и других релевантних извора. Резултати показују да ће се процес демографског старења интензивирати у будућности, као и да ће се наставити старење старог становништва.

Увод

Процес природног старења је свеprisутан и незаобилазан у живом свету. То је природно, односно спонтано прогресивно мењање у животном циклусу сваке јединке које се завршава смрћу. Поред природног старења, у демографској науци разликујемо и процес демографског старења становништва. Демографски процес старења становништва карактерише пораст удела старог и старијег средовечног становништва и опадање удела младог становништва у укупној популацији. Основни фактори који изазивају овај процес су: 1) снижавање морталитета старог и старијег средовечног становништва; 2) опадање фертилитета становништва током дужег временског периода; 3) емиграција младог становништва. Под старијим становништвом обично се подразумева оно старије од 65 година, мада се у анализи старосне структуре може срести и категорија „60 и више година“. Међутим, дефинисање старења становништва помоћу фиксне старосне границе с правом се доводи у питање. Отуд су усвојени нови параметри, као што су проспективни удео старијих и проспективни коефицијент зависности старијих особа (Девеџић и Стојилковић, 2012). Актуелност ове проблематике, као и могуће последице које демографско старење може да произведе, навело нас је на то да овај процес истражимо на територији Републике Србије. Основни циљ истраживања је проучавање интензитета демографског старења, његове регионалне дистрибуције, проблема и односа друштва према старој популацији, пројекција будућег кретања демографске старости, али и сагледавање могућег ублажавања последица пораста старе популације.

Историјско-теоријски оквир истраживања

Уопштено узев, од средине XX века одвија се процес старења становништва Србије. На интензитету добија крајем осамдесетих година, да би нестабилне деведесете године донеле још неповољније демографске и

друштвене факторе који су само додатно убрзали процес старења становништва у држави. Тематиком демографског старења код нас су се до сада бавили Марија Бабовић (Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду), Горан Пенев, Мирјана Рашевић (Центар за демографска истраживања Института друштвених наука), Мирјана Девеџић, Тамара Михајловић, Јелена Стојилковић Ђатовић (Географски факултет Београд), Бранислав Ђурђевић, Даниела Арсенић (Природно-математички факултет Нови Сад) и Нада Радужић (Институт за политичке студије).

У оквиру теоријских истраживања старости истичемо социолошке и демографске теорије старења. Социолошке теорије старења имају за циљ да објасне промене у односу појединца и друштва до којих долази у процесу старења, а које се огледају у променама социјалних активности, социјалних интеракција и социјалних улога старијих особа. Ове теорије старост представљају као треће (четврто) доба живота и истичу да се услед продужавања животног века многе промене у човековом биолошком циклусу одвијају нешто раније или нешто касније него што је то био случај ранијих деценија, односно наглашавају да се мења време у коме се освајају различите социјалне улоге. Са друге стране, демографске теорије старења становништва доказују да корените промене становништва настају као процес демографске транзиције. Теорија демографске транзиције представља једно од најубедљивијих објашњења друштвених промена модерног времена. Заснива се на стварном демографском искуству земаља које су прешле из стања високе смртности и високе плодности становништва са последично спорог раста становништва у стање ниског морталитета и ниске плодности, што је доводило до спорог раста становништва и поремећаја у старосној структури.

Најчешћи начин анализе старосне структуре становништва јесте на основу удела три велике старосне групе: младог, зрелог и старог становништва, односно, на основу удела деце, родитеља и прародитеља. На основу удела ове три велике старосне групе разликујемо неколико типологија, тј. класификација старости становништва. Густав Сундбарг (енгл. Gustav Sundbarg) (1904), шведски демограф, издваја три типа старосне структуре: прогресивни, стационарни и регресивни, при чему сматра да становништво има регресивни карактер када је удео популације старије 50 и више година 30% и више у укупној популацији. Едвард Росет (енгл. Edward Rosset), пољски демограф и статистичар, класификује становништво у четири типа: демографска младост, на прагу старења, у процесу старења и демографска старост. Према Росетовом мишљењу (1964), становништво је демографски старо када је удео становништва старијег од 60 година више од 12% у укупном становништву. Демографи Уједињених нација израдили су класификацију становништва према старости заснованој

на процентуалном уделу становништва старијег од 65 година у укупној популацији. На основу ове класификације, становништво је сврстано у младо, зрело и старо, при чему се старим становништвом сматра оно чији је удео становника старијег од 65 година већи од 7% у укупној популацији (Медојевић и Милосављевић, 2021, стр. 141–147). Како би се створило друштво за сва животна доба и како би сви старосни контингенти учествовали са својим обележјима, потребно је задовољити потребе и ослободити неискоришћене потенцијале старог становништва. Полазећи од чињенице да је до сада недовољна пажња посвећивана питањима старог становништва и да појава старења, као универзална појава, битно утиче на све сегменте живота у држави (привреду, тржиште рада, социјалну сигурност, здравство, образовање, културу), навело нас је да у раду детаљно анализирамо кључне показатеље демографског старења у Србији (просечну старост, индекс старења, удео становништва старијег од 65 година).

Методолошки оквир исцртавања

Поред приказаних односа појединих старосних група према укупном становништву, за анализу старосне структуре користи се још низ аналитичких показатеља који се заснивају или на средњим вредностима (израчунатим или позиционим) или на односима између појединих старосних група (коефицијенти, индекси).

За израчунавање просечне старости становништва коришћена је аритметичка средина која означава средње године старости целокупне популације. Индекс старења (i_s) један је од често коришћених аналитичких показатеља старосне структуре становништва. Израчунава се тако што се укупно становништво старије од 60 година подели укупним становништвом у старости од 0 до 19 година. Формула је:

$$i_s = \frac{v_{60+}}{v_{0-19}} \cdot 100$$

Индекс старења представља однос старог и младог становништва и помоћу њега се може оценити да ли је популација млада или већ почиње процес старења. Ако је његова вредност мања од 40%, становништво је још младо, а ако се креће изнад 40%, онда становништво показује знаке старења (Медојевић и Милосављевић, 2021, стр. 147). На тај начин се свака популација може сврстати у један од седам стадијума: рана демографска младост, демографска младост, демографска зрелост, праг демографске старости, демографска старост, дубока демографска старост и најдубља демографска старост.

Представљене су социјалне детерминанте демографског старења, анализиране су пројекције и прогнозе будућег кретања и сагледане су последице демографског старења.

У раду су коришћени подаци које припрема и објављује Републички завод за статистику Србије (РЗС). Временски интервал праћења демографског старења у Србији је оквира од 1948. до 2022. године. Резултати су приказани у оквиру статистичких табела и графикана.

Резултати истраживања

Старосна структура становништва показује виталност, економску активност и биодинамику једне државе и њених становника. У Републици Србији старосна структура становништва је неуравнотежена и представља ограничавајући фактор у природној основи и економској активности становништва. На процес демографског старења утичу три групе фактора, и то: 1) ниске стопе фертилитета³; 2) смањене стопе морталитета⁴; 3) миграције⁵. Ниска стопа фертилитета од примарног је значаја за демографско старење Србије. Са просеком од 1,5 детета по жени, Србија не одступа битније од европског просека, али је проблем израженији јер низак ниво фертилитета траје дуже од пола века. Услед општег побољшања животног стандарда и боље здравствене заштите продужава се просечно трајање живота, а самим тим повећава се и учешће старог становништва у укупној популацији. Већи број одсељеног него досељеног становништва само интензивира овај процес будући да емигрира углавном младо и фертилно способно становништво. Све наведено допринело је да се данас становништво Србије по свим критеријумима налази у дубокој демографској старости.

³ Стопа фертилитета најчешћи је показатељ плодности становништва и показује укупан број живорођене деце на једну жену у условима фертилитета по старости из године посматрања. Један од савремених феномена ниских стопа фертилитета у Србији је одлагање рађања.

⁴ Стопа морталитета основни је показатељ висине смртности становништва и представља однос броја умрлих лица у току једне календарске године или у току одређеног временског периода и укупног броја становника средином године или периода. Универзална покривеност здравственом заштитом, њене доступности свим становницима, превенција болести, унапређење здравља и смањење сиромаштва допринело је смањењу стопе морталитета у Србији.

⁵ Србију карактеришу знатно веће стопе емиграције него имиграције. На основу података доступних имиграционих статистика главних држава, дестинација српских држављана, процењује се да је годишњи нето емиграциони губитак Србије око 15.000 становника.

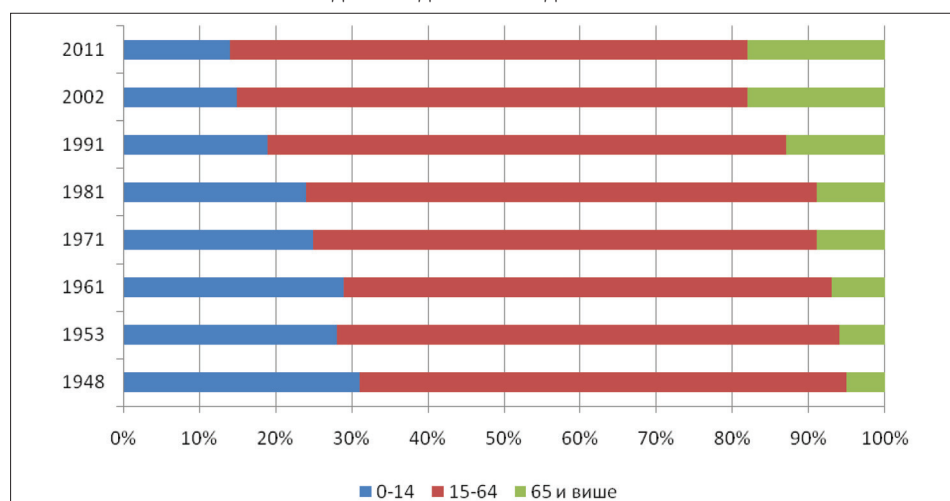
Табела 1. Кретање просечне старости, индекса старења и удела становништва старијег од 65 година у Републици Србији по пописима од 1948. до 2011. године

Пописна година	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Просечна старост (год.)	29,1	29,7	31,0	33,6	35,8	37,2	40,2	42,2
Индекс старења (%)	0,19	0,23	0,24	0,42	0,51	0,60	1,05	1,22
Удео становништва старијег од 65 (%)	5,60	6,23	6,69	9,04	10,38	11,45	16,54	17,40

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године. *Књига 2: Старост и пол*. Београд: Републички завод за статистику, 2012.

Интензитет демографског старења становништва Републике Србије илуструју и вредности просечне старости, индекса старења и удела становништва старијег од 65 година у укупној популацији (Графикон 1). Тако је просечна старост становништва са 29,1 година из 1948. године у 2021. години порасла на 42,2 године. Наведени временски интервал карактерише повећање просечне старости становништва за 13,1 годину. Највеће повећање просечне старости евидентирано је у међупописном интервалу од 1991. до 2002. године и износило је три године. Индекс старења становништва је, такође, у константном порасту. Почетком посматраног периода (1948. године) износио је 0,19, што је указивало на демографску младост, да би већ 1971. године индекс старења прешао теоријски праг од 0,4, наговештавајући будуће тенденције, односно демографску старост и дубоку демографску старост.

Графикон 1. Становништво Републике Србије према великим старосним групама по пописима од 1948. до 2011. године

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године. *Књига 2: Старост и пол*. Београд: Републички завод за статистику, 2012.

Током деведесетих година XX века долази до још јачег популационог дисбаланса, да би почетком XXI века (2002. године) први пут у историји Србије број старог становништва био већи од броја младог (Девеџић и Стојилковић Њатовић, 2015, стр. 21). Према попису из 2011. године, индекс старења износио је 1,22, што говори да је становништво било у дубокој демографској старости. Удео становништва старијег од 65 година у укупној популацији за период од 1948. до 2011. године повећан је за више од три пута, са 5,60% у 1948. години на 17,40% у 2011. години (Табела 1).

Табела 2. Удео мушке и женске популације старије од 65 година у укупној популацији Републике Србије по пописима од 1948. до 2011. године

Пописна година	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Мушкарци (%)	4,85	5,33	5,64	8,09	9,25	9,76	14,39	15,06
Жене (%)	6,31	7,08	7,69	9,95	11,47	13,08	15,28	19,61

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године. *Књига 2: Староси и њол.* Београд: Републички завод за статистику, 2012.

Посматрано по пописним годинама, учешће и мушке и женске популације старије од 65 година у укупном становништву константно расте. Тако је учешће мушкараца са 4,85% у 1948. години порасло за готово четири пута и у 2011. години износило је 15,06%. Још интензивнији раст имао је удео женске популације, који је са 6,31% у 1948. години доспео 2011. године на 19,61%, односно скоро петина женске популације у Републици Србији било је старије од 65 година (Табела 2). Просечна старост жена износила је 43,5 година и за три године била је већа од просечне старости мушкараца, која је износила 40,8 година (Девеџић и Стојилковић Њатовић, 2015, стр. 45).

Табела 3. Полни састав становништва Републике Србије старијег од 65 година по пописима од 1948. до 2011. године

Пописна година	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
Удео мушкараца (%)	41,76	41,57	41,20	43,95	43,94	41,86	42,29	42,15
Удео жена (%)	58,24	58,43	58,80	56,05	56,06	58,14	57,71	57,85

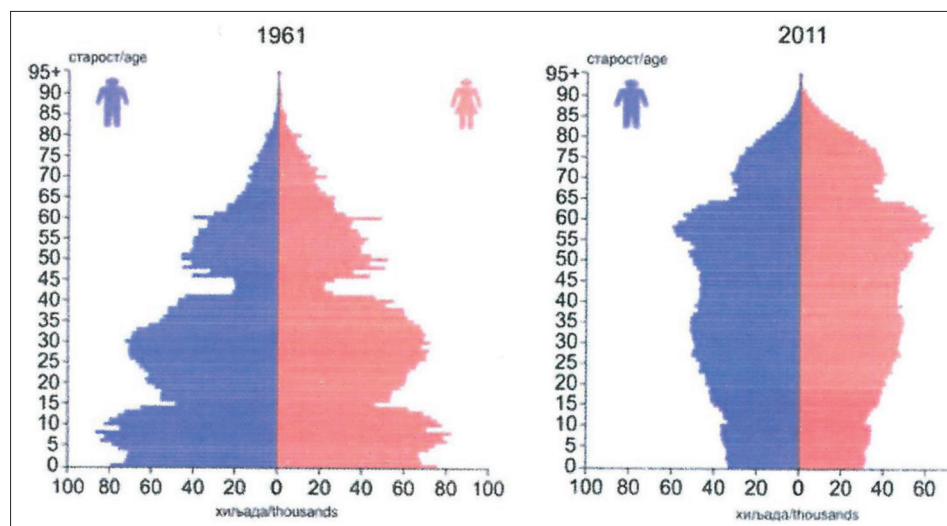
Извор: Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године. *Књига 2: Староси и њол.* Београд: Републички завод за статистику, 2012.

Дужи животни век код женске популације условио је законитост по којој у старој популацији Републике Србије доминирају жене (Графикон 2). Ово је карактеристика свих развијених земаља у којима не постоји фаворизација мушке у односу на женску популацију. Полна структура старог становништва Србије по пописима од 1948. до 2011. године јасно предочава чињеницу да је у овој старосној групи женско становништво

знатно бројније од мушког (Табела 3). У зависности од пописа, удео жена у старој популацији варира од минималних 56,05% (1971. године) до максималних 58,80% (1961. године).

Графикон 2. Старосно-полне пирамиде становништва Републике Србије по пописима из 1961. и 2011. године

Извор: Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године. *Књига 2: Становништво и пол*. Београд: Републички завод за статистику, 2012.

Када говоримо о регионалној дистрибуцији старе популације, примећујемо да је она нешто бројнија на југу Србије, где укупно живи 53% старе популације, наспрам севера Србије, где живи 47% старе популације. Посматрано по статистичким регионима, највише старог становништва живи у региону Шумадије и Западне Србије – 28,7%, за њим следе регион Војводине са 25,4%, регион Јужне и Источне Србије са 24,2% и Београдски регион са учешћем од 21,7% старе популације (*Републички завод за статистику*, 2012).

Посматрано кроз дужу историјско раздобље, статус старе популације драстично се променио. Премодерна друштва старијој популацији давала су одређене привилегије и повлашћени статус, док се однос према старом становништву у савременом добу мења. За становништво које је навршило 65 година усталио се назив „трећа доб“ (Babović i dr., 2018), који асоцира на активно старење, док се појам „четврта доб“ везује за становништво које је премашило 80 година и асоцира на зависност од млађих генерација. Услед нешто дужег животног века жена у односу на мушкарце, о старости се може говорити и као о родном феномену. Према правилу, жене су ангажованије око послова у домаћинству и одгајања деце, ређе су

стално радно ангажоване, а ако и јесу радно ангажоване, њихови приходи су знатно мањи. То се касније одражава и на њихов материјални статус кроз ниже пензије. Жене ређе поседују и материјална добра (некретнине, аутомобиле), док је степен инвалидитета у овом животном добу већи код жена него код мушкараца. Контингент старог становништва налази се у материјално неповољнијем положају у односу на остало становништво. Одласком у пензију значајно им опадају приходи, погоршава им се животни стандард, а појачавају се осећаји дезоријентисаности, усамљености и губитка статуса. Смањење броја рођене деце у породици или уопште постојање породица без деце може се, такође, одразити на живот старе популације. У периоду када није постојала ванпородична, институционална заштита појединца, већи број деце значио је за родитеље у старијем животном добу и већу сигурност. Почетком обављања доходованог рада и издвајања средстава за социјалну заштиту, као и остварење права на пензију, значајно је утицало на задржавање квалитета и стила живота старих (Vilić, 2015, стр. 37). У Републици Србији у великој мери решено је питање обезбеђења месечних прихода старе популације, али се процењује да око 100.000 становника овог старосног контингента не прима пензију из разлога што је током радног века приходе остваривало у неформалном систему. Што се тиче радне способности старе популације у Србији, она није адекватно искоришћена упркос чињеници да вероватноћа проналажења пристојног посла опада уласком становништва у касније године живота. Поред високе стопе незапослености, чести су и проблеми старог становништва са окружењем. Истиче се проблем изолованости старих, пре свега, у руралним срединама. Старији су често жртве провала, пљачки и злостављања, јер не постоји адекватан систем њихове заштите. Број геронтолошких центара је недовољан и није добро регионално распоређен. Према подацима Института за јавно здравље Србије, депресија је најчешћи ментални поремећај код старе популације у Србији, док су главни узроци смрти кардиоваскуларне болести и малигни тумори. Приметно је да се недовољно пажње поклања мерама превенције здравствених проблема старе популације.

Старење се не мора увек посматрати у негативном контексту, већ се може сагледавати и са позитивне стране, будући да је то животна доба у коме се могу започети бројне активности, сходно томе што је наведени контингент становништва ослобођен, пре свега, родитељских и професионалних обавеза (Vilić, 2015, стр. 38).

Пројекције и демографске пројекције старења у Републици Србији

Резултати пројекција становништва у Републици Србији потврђују да ће се процес демографског старења наставити и у наредном периоду. Старење ће пратити у потпуности европске трендове, с тим што ће у Србији и даље бити наглашене регионалне разлике између Централне Србије, Војводине и Косова и Метохије. Тако ће становништво Централне Србије и Војводине и кроз педесет година спадају у групу најстаријих популација света. Учешће старог становништва (преко 65 година) на оба подручја премашило би 31% укупне популације, док би њихов број био 170% већи од броја деце. Прогнозирано опадање стопа фертилитета становништва Косова и Метохије знатно би утицало на одвијање процеса демографског старења у АП Косово и Метохија. Тако би и средином овог века становништво Косова и Метохије било знатно млађе од становништва Централне Србије и Војводине, али и демографски старије у поређењу са актуелним становништвом ова два подручја. У односу на светски просек, демографско старење би се на Косову и Метохији одвијало знатно брже, па би становништво овог подручја, које је 2000. године било знатно млађе од становништва света, 2051. године било приметно старије од светског просека. Сасвим је сигурно да ће се процес демографског старења наставити током прве половине XXI века и неће карактерисати само Србију већ и свет у целини. Овакав поремећај у старосној структури становништва представљаће озбиљан изазов и за економски развијене и за економски неразвијене државе, истовремено захтевајући брзи одговор како на глобалном тако и на локалном нивоу (Пенев, 2002, стр. 3)

Ублажавање последица старења популације

Развијање друштва за све генерације подразумева уважавање феномена старења као смернице постепеног, али темељитог усклађивања друштвених и привредних токова са демографским променама. Досадашња пракса показала је да се у Србији недовољно пажње посвећивало старењу становништва. Зато је потребно стратешки деловати и квалитетно, другачије, свестраније и ангажованије приступати питањима старења становништва. Појаву старења становништва потребно је анализирати од локалног до републичког нивоа и адекватно реаговати на утицај ове појаве у свим сегментима животне заједнице. Програми економског, привредног, културног, социјалног и урбаног развоја морају да обухвате реафирмацију улоге породице и породичне солидарности, као и дефинисање потреба популације старог становништва и потреба савремене

породице, с циљем да се унапреди њихова свеукупна социјална, здравствена и културна добробит. Социоекономски положај старог становништва је неповољан и оно је суочено са ризиком од сиромаштва. Такође, и услови становања старије популације су лошији у поређењу са осталом популацијом. После остварења права на пензију, врло мали број становника из овог старосног контингента остаје радно активно. Зато је потребно путем пореских олакшица стимулисати послодавце да омогуће старом становништву да, сходно својим способностима, учествују у процесу рада кроз обављање повремених и привремених послова и волонтерски кроз добровољни рад. Интензивирани процес старења становништва и даље продужење просечног животног века довешће до значајнијег увећања броја становника старијих од 80 година. Ово становништво ће због изнемоглости, болести и инвалидности, односно, без подршке породичног окружења бити упућено на коришћење одговарајућих услуга социјалне, здравствене заштите и других услуга, укључујући и обезбеђивање неких основних животних услова. Управо из ових разлога, приоритет треба да имају мере за спречавање и сузбијање сиромаштва старих и пензионера, као и мере које ће обезбеђивати квалитет, држи развој и равномернији територијални размештај одговарајућих капацитета социјалне заштите и приближавање услуга и капацитета месту становања и специфичним потребама потенцијалних корисника. Смањење и спречавање сиромаштва старе популације мора имати апсолутни приоритет у будућем развоју, због његовог разорног дејства на квалитет живота у старости и очувању људског достојанства старих, као и због негативног утицаја сиромаштва на свеукупни економски и друштвени развој. Поред смањења сиромаштва, потребно је усмерити активности и ка унапређењу здравља, спречавању болести, физичкој и менталној рехабилитацији и палијативном збрињавању. Потврђени ефекти добре праксе у социјалној и здравственој бризи о старом становништву могу се изразити кроз неколико принципа поступања, у одговарајућим областима активности као што су укључивање старог становништва у све облике одлучивања о њиховој болести и будућој бризи о здрављу, промовисање доброг здравља и здравих животних навика у трећем добу, предузимање активности у превенцији болести, редуковање смањене функционалне способности, подстицање и максимализовање животне независности, подршка старима у њиховим домовима и очување достојанства, аутономије и односа поштовања према старој популацији (*Национална стратегија о старењу*, 2006, стр. 3–31).

Закључак

Старење становништва представља једну од доминантних карактеристика демографског развоја Србије у другој половини XX века. Процес старења нарочито је интензиван током последње деценије прошлог века, што је резултирало тиме да је становништво Србије данас међу најстаријем на свету. Основни узроци старења становништва јесу опадајући и низак фертилитет и негативан миграциони салдо младог и млађег средовечног становништва. Демографско старење је свеобухватан процес који је захваatio све општине, округе и регионе државе и одвија се истовремено и са врха старосне пирамиде (повећање удела старог становништва) и од базе старосне пирамиде (смањење удела омладине). Унутар Републике Србије успостављена је јасна просторна поларизација демографске старости. Са једне стране су велики градови, који су имиграцијом побољшали старосну структуру и подigli стопе фертилитета, док су на другој страни остале депопулационе општине источне и јужне Србије и општине ужег градског језгра Београда. Током прве половине XXI века очекује се наставак ниске фертилности и даље смањење смртности које ће водити ка продужењу очекиваног трајања живота. Депопулационе тенденције могле би бити прекинуте једино услед наглог пораста фертилитета и позитивног миграционог салда. Процес старења биће континуиран и надаље врло интензиван. Нарочито ће бити изражено старење старих. Контингент становништва старијег од 80 година значајно ће се увећати и представљаће четвртину укупног броја старих. Све наведено указује на озбиљно погоршану старосну структуру, што даље доводи до дисбаланса у односу између радно способног и издржаваног дела популације, пре свега, старих. Ефекти ће се рефлектовати на финансирање социјалних програма везаних за стару популацију, односно на пензиони и здравствени систем.

Литература

- Влада Републике Србије (2006). *Национална стратегија о старењу 2006–2015. година*. Београд: Влада Републике Србије.
- Девеџић, М. и Стојилковић Ђатовић, Ј. (2015). *Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији. Демографски профил старог становништва Србије*. Београд: Републички завод за статистику.
- Девеџић, М. и Стојилковић, Ј. (2012). Ново поимање старости – проспективна старост. *Становништво*, 50 (1), 45–69.
- Институт за јавно здравље Србије „Др Милан Јовановић Батут“, <https://www.batut.org.rs/>
- Медојевић, Ј. и Милосављевић, С. (2021). *Демографија*. Косовска Митровица: Природно-математички факултет.

- Михајловић, Т. (2013). Демографско старење старог становништва Србије. *Зборник радова Географског факултета*, 61, 73–102.
- Пенев, Г. (1997). Демографске детерминанте старења становништва СР Југославије – моделски приступ. *Становништво*, 35 (3–4), 109–130.
- Пенев, Г. (2002). Демографско старење у Србији. *Демографски преглед*, 3 (11), 2–3.
- Пенев, Г. (2013). *Пројекције становништва Србије од 2010. до 2060.* Београд: Фискални савет Републике Србије.
- Рашевић, М. (2006). Феномен старења становништва Србије. *Демографија*, 3, 43–58.
- Рашевић, М. (2015). *Фертилитет женског становништва. Популација Србије на почетку 21. века.* Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2012). *Општинске и региони у Републици Србији.* Београд: Републички завод за статистику.
- Републички завод за статистику (2012). *Попис становништва, домаћинства и станова у Републици Србији 2011. године. Књига 2: Старост и пол.* Београд: Републички завод за статистику.
- Babović, M. i dr. (2018). *Socijalna uključenost starijih osoba (65+) u Srbiji.* Beograd. Crveni krst Srbije.
- Rosset, E. (1964). *Aging Process of Population.* London: Pergamon Press.
- Sundberg, G. (1904). *Sweden: Its People and Its Industry.* Stockholm: Government Printing Office. Retrieved on April 18, 2023 from: <https://archive.org/details/swedenitspeople00sundgoog/page/n8/mode/2up>
- Vilić, D. (2015). Uzroci i posljedice demografskih procesa i promjena u savremenom društvu. *Sociološki diskurs*, 5 (9), 21–47.

Saša A. MILOSAVLJEVIĆ

Jovo M. MEDOJEVIĆ

University of Priština in Kosovska Mitrovica

Faculty of Sciences and Mathematics

Department of Geography

Determinants of Demographic Aging in the Republic of Serbia

Summary

The aging of the population represents one of the dominant characteristics of the demographic development of Serbia in the second half of the 20th century. The aging process was especially intensified during the last decade of the last century, which resulted in the fact that the population of Serbia today is among the oldest in the world. The main cause of population aging is the declining and low fertility

and negative migration balance of the young and younger middle-aged population. Demographic aging is a comprehensive process that has affected all municipalities, districts and regions of the country and takes place simultaneously from the top of the age pyramid (increasing the share of the old population) and from the base of the age pyramid (decrease in the share of youth). A clear spatial polarization of demographic age has been established within the Republic of Serbia. On the one hand, there are large cities that have improved the age structure and raised fertility rates through immigration, while on the other hand, there are depopulated municipalities of eastern and southern Serbia and the municipalities of the inner city core of Belgrade. During the first half of the 21st century, a continuation of low fertility and a further decrease in mortality are expected, which will lead to an increase in life expectancy. The depopulation tendencies could be stopped only due to a sudden increase in fertility and a positive migration balance. The aging process will be continuous and continue to be very intense. The aging of the elderly will be especially pronounced. The contingent of the population over 80 years old will increase significantly and will represent a quarter of the total number of old people. All of the above points to a seriously deteriorated age structure, which further leads to an imbalance in the relationship between the able-bodied and dependent part of the population, primarily the elderly. The effects will be reflected on the financing of social programs related to the elderly population, that is, on the pension and health systems.

Keywords: population; age structure; aging; Serbia.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторство-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).